

Eleştiri Algısı

Vefa TAŞDELEN*



Öncelikle şunu söylemek gerekir: Eleştiri bir hakikat arayışıdır; “hakaret”, “değersizleştirme” ve “yıkma” tutumu değildir. Eleştirmek için zaman ayırmak, önem vermek, değerli bulmak gerekir. Her eleştiri, eleştirilen metne, onun gelişmesi, zenginleşmesi ve eksikliklerinden kurtulması yönünde önemli bir katkıdır. Eleştirilerin çokluğu ve yoğunluğu, eserin değeri ve etki gücüyle orantılıdır. Ne var ki, eleştiri geleneği oturmamış toplumlarda, eleştiriyi, bir hakaret, küçümseme, değersizleştirme gibi algılama tutumu da kendini gösterebilir. Ancak, her yayın faaliyeti, bir ortaya çıkma, bir meydana gelmedir. Bunun anlamı, beni görün, beni değerlendirin, beni eleştirin demektir. Eleştiriye tahammülsüzlük, eleştiri yoksunluğundan daha tehlikeli bir şeydir. Ortaya çıkan her bir eser, kendini eleştiriye açmış, kendi perspektifini başka perspektifler karşısında sınamış olur. Bu sınamadan doğan tepki ve eleştiriler, eserin kendini daha yetkin bir konumda yeniden yapılandırabilmesini, yeniden üretebilmesini sağlar. Eleştiri kültürünün olmadığı toplumlarda eleştiri esere değil, şahsiyete yönelik algılanır. Yazar, eseri ile kendi şahsiyeti arasına bir ayırım çizgisi koymaz. Esere yöneltilen eleştiriyi doğrudan kendi şahsiyetine yöneltilmiş olarak algılar. Eserinin övülmesini, göklere çıkarılmasını ister. Ama bu bir katkı değildir. Gerçek katkı eleştiri ile ortaya çıkar.

Eleştiri kültüründen söz ettiğimiz her bir durumda, bir sanat, edebiyat, felsefe, düşünce, bilim geleneğinden de söz etmiş oluruz. Bir hoşgörü geleneğinden de söz etmiş oluruz. Tabii Batı kültürü baştan sona bir eleştiri kültürüdür. Daha felsefenin ve bilimsel düşüncenin doğuş noktasından itibaren bu eleştiri geleneğinin ortaya çıktığını örebiliriz. Her bir filozof, kendi felsefesini, kendi zamanındakilerin ve kendisinden öncekilerin felsefelerini eleştirerek, onlara kendi bakışını katarak kurmuştur. Öğrenciler hocalarına olan bağlılık ve onları taklit ederek ve onları tekrarlayarak değil, onları eleştirerek, onları geçerek, onları zenginleştirerek, onları yıkıp yeniden kurarak göstermişlerdir. Doğu kültüründe ise tabii olma geleneği vardır. Talebe hocasına olan bağlılık ve tazimini ona tabii olarak, onun otoritesi altına girerek gösterir. Bu yüzden otoritelerin sayılması ve ezberlenmesi esastır. Gelenek oluşturacak şekilde yorumlama, eleştiri ve yeniden üretim durumu rağbet görmemiştir. Bu ezberci ve nakilci tutum, gittikçe zihni pasifize etmiş, sindirmiş, bir özgüven sorunu ortaya çıkarmıştır. Bir zaman medrese, kendi otoritelerini

Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalı.

tekrarlamıştır, bugün de aynı durum Batı otoriteleri karşısında söz konusudur. Yön değişmiş fakat tutum değişmemiştir.

Çocuk edebiyatında eleştiri konusuna gelecek olursak: Öncelikle söylemek gerekir ki, çocuk edebiyatında eleştiri, en az yetişkin edebiyatı kadar önemli, ciddi, eğitim, birikim ve deneyim isteyen bir konudur. Bunun nedeni, çocuk edebiyatının yalnız bir edebiyat, yalnız bir sanat ve estetik olmadığı, aynı zamanda pedagojik, eğitimsel, psikolojik, değerler ve kişilik eğitimi konusunda derin sorunlar da taşımasıdır. Bu da yalnız edebiyatın, sanatın ve estetik kuramların bilinmesiyle başarılabilecek bir konu değildir. Psikolojinin, gelişim kuramlarının, öğrenme kuramlarının, eğitim yaklaşımlarının, felsefe ve pedagojinin bilinmesini gerektiren bir durumdur.

Günümüzde çocuk, pek çok yönden, pek çok araştırmanın merkezine alınmış durumdadır. Gelişim kuramcıları doğum öncesinden başlayarak evre evre ergenlik döneminin sonuna kadar titiz bakış açıları getirmişlerdir. Bu nedenle, çocuk ve gençlik edebiyatı, sanatsal boyutu olduğu kadar, buna temel teşkil edebilecek felsefi ve bilimsel bir temele de gereksinim duyarlar. Aynı gereklilik, çocuk edebiyatı eleştirmenliği için de geçerlidir. Dışarıdan bakıldığında basit gibi görünen bu alan, içerisine girildiğinde karmaşık bir yapıdan oluştuğu anlaşılabilir.

Çocuk edebiyatında eleştiri konusu, çok bileşenli bir konudur. Sanatsal bir yönü olduğu kadar psikolojik ve pedagojik boyutu da vardır. Bu nedenle çocuk edebiyatı eleştirmenliği, alana ilişkin bilgi ve deneyimi gerektiren bir çabadır. Bu nedenle, (1) estetik duyarlılık, (2) gelişim psikolojisi, (3) duygusal, zihinsel ve toplumsal eğitim anlamında eğitim biliminin verilerinden haberdar olmayı, (4) zengin bir çocukluk yaşantısını, son olarak da (5) önceki maddelerin hepsini sentezleyecek empati gücü ve yatkınlığı gerektirir. Doğal olarak çocuk edebiyatı eleştirmeni olmak, bu bileşenleri bir araya getirebilme-yi, denilebilirse “beşibiryerde” olabilmeyi gerektirir. Bu alanda eleştiri geleneğini oluşturabilmek için, bilinçli olarak, konuya ilgi duyan kişilerin, söz konusu alanlarda yoğun ve gönüllü bir şekilde çalışmaları gerekir; bu söylenebilir.



Resim: Ender Dandul